

Ռոբերտ ԴԱԶԱՐՅԱՆ

*ՀՀ դատական դեպարտամենտի դատական կարգադրիչների ծառայության պետ, արդարադատության գեներալպետ,
ՀՀ պետական կառավարման ակադեմիայի հայցորդ*

ԴԱՏԱՐԱՆԸ՝ ՈՐՊԵՍ ԿԱՏԱՐՈՂԱԿԱՆ ՎԱՐՈՒՅԹԻ ՍՈՒԲՅԵԿՏ

Ցանկացած իրավահարաբերություն ձևավորվում է որոշակի սուբյեկտների մասնակցությամբ: Բացառություն չեն նաև կատարողական իրավահարաբերությունները, որոնց սուբյեկտներին անդրադարձ են կատարվել ինչպես տեսական գրականության մեջ, այնպես էլ առանձին նորմատիվ իրավական ակտերում:

Գրականության մեջ ընդունված է կատարողական վարույթի սուբյեկտներին բաժանել երկու խմբի: Առաջին խմբի մեջ մտնում են հանրային իշխանական լիազորություններով օժտված մարմինները՝ դատական ակտերի հարկադիր կատարումն ապահովող ծառայությունը, դատարանները, ոստիկանությունը և այլ մարմիններ: Երկրորդ խումբ սուբյեկտների կազմում ընդգրկված են նրանք, ովքեր կատարողական վարույթի ընթացքում օժտված չեն հանրային իշխանական լիազորություններով: Մասնավորապես՝ այդպիսիք են կատարողական վարույթի կողմերը (պահանջատեր և պարտապան), բանկերը, ընթերակաները, կատարողական վարույթին օժանդակող այլ անձինք (փորձագետ, թարգմանիչ և այլն)¹: Մեկ այլ բաժանման համաձայն՝ կատարողական վարույթի սուբյեկտները կազմված են չորսն խմբերից: Առաջին խմբի մեջ մտնում են հարկադիր կատարման մարմինները՝ մեր դեպքում դատական ակտերի հարկադիր կատարման ծառայությունը, երկրորդ խմբի մեջ մտնում են դատարանները, երրորդ խումբը կազմված է կատարողական վարույթի կողմերից, իսկ չորրորդ խումբը ներառում է ընթերականներին, բանկերին, վարկային

կազմակերպություններին, թարգմանիչներին և մնացած բոլոր սուբյեկտներին, որոնք օժանդակում են կատարողական վարույթի պատշաճ իրականացմանը²:

Գատարանները կատարողական վարույթի հատուկ սուբյեկտ են, քանի որ վերջիններս՝ որպես այդպիսին, կատարողական վարույթում չունեն այնպիսի իշխանական լիազորություններ (կատարողական վարույթի հարուցում կամ դադարեցում, հարկադիր կատարման միջոցի ընտրություն և այլն), ինչպես դատական ակտերի հարկադիր կատարման ծառայությունը, սակայն վերջիններիս ընձեռված են այնպիսի լիազորություններ, որոնք էականորեն տարբերվում են կատարողական վարույթի մյուս սուբյեկտներին ընձեռված լիազորություններից³:

Կատարողական վարույթը կարգավորող օրենսդրությամբ մի շարք լիազորություններ են դրված դատարանների վրա, որոնցով ապահովվում է կատարողական վարույթի պատշաճ իրականացումը: Մասնավորապես՝ «Գատական ակտերի հարկադիր կատարման մասին» ՀՀ օրենքի համաձայն դատարանին են պատկանում հետևյալ լիազորությունները՝

- Կատարողական թերթ տված դատարանը պահանջատիրոջ կամ պարտապանի դիմումով իրավունք ունի հետաձգելու կամ տարաժամկետելու դատական ակտի կատարումը, փոփոխելու դրա կատարման եղանակն ու կարգը,
- Քաղաքացի-պահանջատիրոջ կողմից կատարողական թերթը կատարման ներկայացնելու ժամկետը հարգելի ճանաչված պատ-

ՀՈՒՆՎԱՐ - ՓԵՏՐՎԱՐ 2018 1 - 2 (223-224)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

ճառներով բաց թողնելու դեպքում դատարանը կարող է այն վերականգնել,

- Իրականացնել վճռի կատարման շրջադարձ,
- Եվ այլ լիազորություններ:

Որպես կատարողական վարույթի վերահսկողության լավագույն ձև՝ տեսության մեջ մատնանշվում է դատարանի լիազորությունը հարկադիր կատարողի որոշումների բողոքարկման քննության լիազորությունը⁴: Այս կապակցությամբ, օրինակ՝ «Դատական ակտերի հարկադիր կատարման մասին» ՀՀ օրենքի⁵ 28-րդ հոդվածի չորրորդ մասը սահմանում է, որ հարկադիր կատարողի կայացրած որոշումը կարող է բողոքարկվել հարկադիր կատարման ծառայության մարզային ստորաբաժանման գտնվելու վայրի Առաջին ատյանի դատարան կամ վերադատության կարգով որոշումն ստանալու օրվանից տասնօրյա ժամկետում: Կատարողական վարույթի նկատմամբ դատարանի վերահսկողությունը բնութագրվում է որպես դատական իշխանության առանձին ֆունկցիա, որն ուղղված է դատական ակտերի կատարումը, ինչպես նաև անձանց իրավունքների, ազատությունների և օրինական շահերի պաշտպանությունը կատարողական վարույթում ապահովելուն⁶:

Դատական վերահսկողությունը կատարողական վարույթի նկատմամբ, որպես այդպիսին արդարադատություն իրականացնելուց զատ դատարանին ընձեռվող լրացուցիչ լիազորություն է, որն ուղղված է իրավախախտումները կանխելուն, կատարողական իրավահարաբերություններում օրինականություն ապահովելուն, ինչպես նաև առկա իրավախախտումներին պատշաճ գնահատական տալուն⁷:

ՀՀ Սահմանադրության 61-րդ հոդվածով և սահմանվում է, որ յուրաքանչյուր ոք ունի իր իրավունքների և ազատությունների արդյունավետ դատական պաշտպանության իրավունք: ՀՀ

Սահմանադրությունը երաշխավորում է յուրաքանչյուրի իրավունքների և ազատությունների պաշտպանությունը: Իրավունքների և ազատությունների արդյունավետ պաշտպանությունը երաշխավորող սահմանադրական նման դրույթը բխում է մարդու իրավունքների պաշտպանության միջազգային հանրահայտ փաստաթղթերի պահանջներից, ինչպիսիք են՝ Մարդու իրավունքների համընդհանուր հռչակագիրը, Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին եվրոպական կոնվենցիան և այլն:

Իրավունքների պաշտպանության միջոցների շարքում դատական պաշտպանությունն առանձնահատուկ տեղ է գրավում, քանի որ իրականացվում է իշխանության տարանջատման համակարգում ինքնուրույն և անկախ կարգավիճակ ունեցող մարմնի կողմից: Դատական պաշտպանության իրավունքը բնութագրվում է որպես անձի հիմնական անօտարելի իրավունքներից մեկը և միաժամանակ որպես այլ իրավունքների ու ազատությունների ապահովման միջոց և երաշխիք: Դատական պաշտպանության արդյունավետ միջոցներից է դատական ակտերի հարկադիր կատարումը, առանց որի դատական ամբողջ գործունեությունը կարող էր հավասարվել ոչնչի: Կատարման փուլում «Դատական ակտերի հարկադիր կատարման մասին» ՀՀ օրենքի պահանջների պահպանումն էական երաշխիք է կատարողական վարույթի մասնակիցների իրավունքների պաշտպանության, կատարման ընթացքում օրինականության ապահովման համար: Հենց դրա համար էլ դատական ակտերի կատարման հետ կապված հարկադիր կատարողի ցանկացած գործողություն կարող է բողոքարկվել դատարան⁸:

Կատարողական վարույթի նկատմամբ դատական վերահսկողությունը բաժանվում է հետևյալ չափանիշներով⁹.

1. Ըստ վերահսկողություն իրականացնող սուբյեկտների: ՀՀ պարագայում

տվյալ սուբյեկտները հանդիսանում են ընդհանուր իրավասության դատարաններն ու վարչական դատարանն են: Մ. Ա. Կլեպիկովան առաջարկում է տարանջատել այն հարցերի շրջանակը, որոնք ենթակա են դատարանին և այն հարցերի շրջանակը, որոնք ենթակա են կատարողական մարմիններին այն սկզբունքից ելնելով, որ անվիճելի հարցերը ենթակա են դատական ակտերի հարկադիր կատարման մարմիններին, իսկ վիճելի հարցերը ենթակա են դատարաններին: Ավելին՝ վիճելի հարցերով ևս դատական ակտերի հարկադիր կատարման մարմինները պետք է որոշում կայացնելու իրավասություն ունենան որոշ դեպքերում, բնականաբար, եթե պարտատերն այդ կապակցությամբ առարկություններ չունի¹⁰: Դատարանում համապատասխան հայցերի շրջանակում ի թիվս այլոց քննարկվում են նաև հետևյալ գործերը.

- Կատարողական վարույթի մասնակից չհանդիսացող այն անձանց պահանջներով գործերը, որոնք կապված են բռնագանձման ենթակա գույքի նկատմամբ սեփականության իրավունքի վիճարկման կամ ճանաչման հետ,
- Կատարողական գործողությունների արդյունքում պատճառված վնասների հատուցման հետ կապված գործեր,
- Դատական ակտը դիտավորությամբ չկատարելու հետ կապված պատասխանատվության գործերը, որոնք սահմանվում են ՀՀ վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի¹¹ 206⁹-րդ հոդվածով: Մասնավորապես, ՀՀ վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի 223-րդ հոդվածով սահմանվում է, որ վարչական դատարանի քննությանն են ենթակա օրինական ուժի մեջ մտած դատավճիռը, վճիռը կամ դատական այլ ակտը (բացառությամբ՝ գումարի բռնագանձման

պահանջի և քաղաքացիաիրավական պայմանագրերից բխող պարտավորությունների) այդ ակտերում սահմանված ժամկետներում, իսկ ժամկետներ սահմանված չլինելու դեպքում այդ ակտերն ուժի մեջ մտնելուց հետո՝ մեկամսյա ժամկետում, քաղաքացիների կողմից դիտավորությամբ չկատարելու գործերով վարչական պատասխանատվության հարցերը,

- Դատական ակտերի հարկադիր կատարողի որոշումների, գործողությունների վիճարկման հետ կապված գործեր,
- Ինչպես նաև այլ գործեր:

2. Դատական վերահսկողությունն իրականացվում է նաև ըստ առանձին ձևերի: Գրականության մեջ ընդունված է կատարողական վարույթի նկատմամբ դատական վերահսկողության ձևերը բաժանել տարբեր եղանակներով: Օրինակ՝ Ջ. Ջ. Սատարովան այն բաժանում է ուղղակի, անուղակի և երկրորդական ձևերի, որտեղ ուղակի վերահսկողությունն իրականացվում է կատարողական վարույթի մասնակիցների իրավունքների և օրինական շահերի պաշտպանության կապակցությամբ կատարողական մարմինների գործողությունների վիճարկմամբ: Անուղակի վերահսկողությունն իրականացվում է կատարողական վարույթին մասնակից չհանդիսացող անձանց մասով առանձին հայցային վարույթներում, նրանց իրավունքների և օրինական շահերի պաշտպանությամբ և դատական ակտերը չկատարելու համար պատասխանատվության ենթարկելով: Իսկ երկրորդական վերահսկողության ձև է վերաքննիչ կամ վճռաբեկ դատարանի կողմից կատարողական վարույթի վերևում նշված վերահսկողության ընթացքում կայացված ակտերի վերանայումն է¹²:

3. Կատարողական վարույթի նկատմամբ վերահսկողությունը դատարանի կողմից ըստ ժամանակի: Այս չա-

փանիշով կատարողական վարույթի նկատմամբ վերահսկողությունն իրականացվում է մինչև բուն կատարողական վարույթի սկսվելը, դրա ընթացում և դրա ավարտից հետո: Այսպես՝ մինչև վարույթի սկսվելը, օրինակ՝ վերահսկողության ձև կարող է հանդիսանալ դատարանի կողմից օտարերկրյա դատարանի դատական ակտի ճանաչումը¹³: Իսկ, օրինակ՝ կատարողական վարույթի ընթացքում, ի թիվս այլոց, վերահսկողությունը կարող է դրսևորվել կատարողական թերթի կատարման ժամկետի, կարգի փոփոխմամբ: Կատարողական վարույթից հետո վերահսկողությունը դրսևորվում է դատական ակտերի հարկադիր կատարման մարմինների որոշումների վիճարկմամբ, որոնց արդյունքում ըստ էության խախտվել են անձանց իրավունքները:

4. Կատարողական վարույթի նկատմամբ դատարանի կողմից վերահսկողությունն իրականացվում է նաև ելնելով առարկայից: Որպես այդպիսին դատարանը վերահսկում է ինչպես իր դատական ակտերի կատարումը, այնպես էլ դատական ակտերի հարկադիր կատարողի կողմից կայացվող ակտերը, գործողությունները կամ անգործությունը: Առաջինի դրսևորումը կարող է լինել այն, երբ, օրինակ՝ կատարողական վարույթի ընթացքում դատարան են դիմում հարկադիր կատարման ենթակա դատական ակտի պարզաբանման կապակցությամբ, իսկ դատական ակտերի հարկադիր կատարող կողմից կայացվող ակտերի, գործողությունների կամ անգործության վերահսկողությունը, ինչպես արդեն նշել ենք վերևում կատարվում է դրանք դատարանում վիճարկելու միջոցով: Առավել ընդհանրական ներկայացնելու դեպքում կարող ենք ասել, որ կախված առարկայից դատարանը վերահսկում է.

- Դատական ակտերի հարկադիր կատարողի որոշումները, գործու-

ղություններ (անգործություն),

- Դատական ակտը կատարելու պարտականություն ունեցող անձանց որոշումները, գործողությունները,
- Արբիտրաժային դատարանների որոշումները, որոնք ենթակա են հարկադիր կատարման,
- Օտարերկրյա դատարանների կողմից կայացրած դատական ակտերը, որոնք ենթակա են հարկադիր կատարման,
- Մեփական ակտերը, որոնք ենթակա են պարզաբանման:

5. Վերահսկողությունը տարանջատվում է նաև կախված նրանից, թե ինչ դատավարության միջոցով է այն կատարվում: Այսպես՝ օրինակ դատարանի կողմից վերահսկողությունը կարող է իրականացվել վարչական դատավարության, քաղաքացիական դատավարության միջոցով:

Այսպիսով՝ կատարված ուսումնասիրության արդյունքում կարող ենք եզրահանգել, որ թեև դատարանը կատարողական վարույթի գլխավոր սուբյեկտն է, սակայն վերջինս օժտված է առանձնահատուկ լիազորություններով, որոնք հանդիսանում են անձանց իրավունքների և օրինական շահերի հիմնական երաշխիքներից: Ավելին՝ հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ երբ հարկադիր կատարման ենթակա են դատական ակտերը, դատարանի լիազորությունները ընդլայնվում են՝ թույլատրելով նրան պարզաբանել իր կողմից կայացված դատական ակտերի էությունը: Այս առումով ստեղծվում է հավասարակշռման հետաքրքիր մեխանիզմ, ըստ որի որքան խիստ է օրենսդիրը սահմանում դատական ակտի եզրափակիչ մասի նկատմամբ պահանջները, այնքան դատարանի լիազորությունները սահմանափակվում են կատարողական վարույթի ընթացքում:

- ¹ Տե՛ս Воронов Е. Н., Исполнительное производство (заключительная стадия гражданского процесса): учеб. пособие. Курск, 2014, էջ 21:
- ² Տե՛ս Гладышев С. И., Исполнительное производство в английском и российском праве. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук, М., 2001, 30-35 էջեր:
- ³ Տե՛ս Кузнецов Е. Н., Исполнительное производство Франции. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук, Екатеринбург, 2004, էջ69:
- ⁴ Տե՛ս Воронов Е. Н., Исполнительное производство (заключительная стадия гражданского процесса): учеб. пособие, Курск, 2014, էջ 29:
- ⁵ Ընդունվել է 1998թ. մայիսի 5-ին: Տե՛ս ՀՀՊՏ 1998.06.15/12(45):
- ⁶ Տե՛ս Ярошенко Л. В., Понятие судебного контроля в исполнительном производстве. Российское правосудие. 2014. № 9. 65-67 էջեր:
- ⁷ Տե՛ս Ярошенко Л. В., Судебный контроль за исполнительным производством в гражданском процессе. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук, Москва, 2016, էջ 40:
- ⁸ Տե՛ս Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության մեկնաբանություններ / ընդհանուր խմբագրությանը՝ Գ. Հարությունյանի, Ա. Վաղարշյանի, -Եր.: «Իրավունք», 2010 207-215 էջեր:
- ⁹ Տե՛ս Ярошенко Л. В., Судебный контроль за исполнительным производством в гражданском процессе. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук, Москва, 2016, 43-49 էջեր:
- ¹⁰ Տե՛ս Клепикова М. А., Проблемы правового положения органов принудительного исполнения в исполнительном производстве: автореф. дис. ... канд. юрид. наук, Екатеринбург, 2001, էջ 10:
- ¹¹ Ընդունվել է 1985թ. դեկտեմբերի 6-ին: Տե՛ս ՀՍՍՀԳՍՍ 1985/23:
- ¹² Տե՛ս Саттарова З. З., Участие суда в исполнительном производстве: автореф. дис. ... канд. юрид. наук, էջ 19, ինչպես նաև Химичева О. В., Концептуальные основы процессуального контроля и надзора на досудебных стадиях уголовного судопроизводства, М., 2004, էջ 204:
- ¹³ Տե՛ս Миронова К. А., О мерах предварительного судебного контроля в исполнительном производстве //Исполнительное право, 2012, № 3, 13-19 էջեր:

RESUME - РЕЗЮМЕ

COURT AS A SUBJECT OF THE LAW ENFORCEMENT

Robert Ghazaryan

Applicant at the RA Public Administration Academy, Head of the Service of Landdrosts of the RA Judicial Department, Colonel of Justice

Within the given article, the author discusses the subjects of the law enforcement. In particular, the legal status of the court as a subject of the law enforcement is being discussed. The article reveals the role and importance of the court in the enforcement procedure.

Keywords: law enforcement, law enforcement of the judicial acts, a subject of the law enforcement, debtor, plaintiff, service providing law enforcement of judicial acts, court

СУД КАК СУБЪЕКТ ИСПОЛНИТЕЛЬНОГО ПРОИЗВОДСТВА

Роберт Казарян

Начальник Службы судебных приставов Судебного департамента РА, полковник юстиции, соискатель Государственной академии управления РА

Предметом изучения данной статьи являются субъекты исполнительного производства. Нами был рассмотрен правовой статус суда как субъекта исполнительного производства, раскрыта роль и значение суда в исполнительном производстве.

Ключевые слова: исполнительное производство, принудительное исполнение судебных актов, субъект исполнительного производства, должник, истец, обеспечивающие принудительное исполнение судебных актов службы, суд

Բանալի բառեր - կատարողական վարույթ, դատական ակտերի հարկադիր կատարում, կատարողական վարույթի սուբյեկտներ, պարտապան, պահանջատեր, դատական ակտերի հարկադիր կատարման ծախսորդյուն, դատարան

ՀՈՒՆՎԱՐ - ՓԵՏՐՎԱՐ 2018 1 - 2 (223-224)

ԴԱՏԱԿԱՆ
ԻՐԱՎԱՆՈՒԹՅՈՒՆ